



บทที่ 2

## เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อ้างถึง เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทักษะภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และการวิเคราะห์เนื้อหา ตามลำดับดังนี้

1. โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
2. จุดประสงค์ทั่วไปของการสอนภาษาไทย
3. ความสามารถด้านความเข้าใจ
4. ความสามารถด้านการวิเคราะห์วิจารณ์
5. ความสามารถด้านการสรุปความคิดรวบยอด
6. จุดประสงค์การเรียนรู้การสอน
7. การเลือกเนื้อหา
8. แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
9. การวิเคราะห์เนื้อหา

### โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

เกี่ยวกับโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. โครงสร้าง หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือกลุ่มเนื้อหาวิชาที่จัดให้ผู้เรียน เรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้
  - 1.1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและ คณิตศาสตร์
  - 1.2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของ ชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เพื่อความดำรงอยู่ และการดำเนินชีวิตที่ดี กำหนดเนื้อหาเป็น 12 หน่วย

1.3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนา และสร้างนิสัย มีเรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษาเรื่อง คือ จริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา คณิตและนาฏศิลป์ และกิจกรรมสร้างนิสัย

1.4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ จัดให้เรียนสามเรื่อง คือ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 เพิ่มงานเลือก ให้เลือกเรียนอีกห้าแขนงงาน

1.5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ได้แก่ วิชาชีพเพื่อการดำรงชีวิต (วิชาเลือกกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ) หรือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

2. รายละเอียดของเนื้อหา หลักสูตรกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละ มวลประสบการณ์ที่จะต้องเรียนไว้เป็นเรื่อง ๆ และเป็นหน่วย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 แต่ก็ได้เปิดโอกาสและเสนอแนะให้ยืดหยุ่นได้ตามพัฒนาการของเด็ก และความเหมาะสมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ จึงจัดเนื้อหาเป็นสามช่วง คือ ประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ประถม ศึกษาปีที่ 3 - 4 และประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ซึ่งเนื้อหานั้นอาจจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ รายละเอียดเนื้อหาแต่ละกลุ่มมีดังนี้

2.1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้

2.1.1 ภาษาไทย

1) หลักและกฎเกณฑ์ทางภาษา ได้แก่ ไตรยางศ์ การผันอักษรและวรรณยุกต์ การแจกลูกสะกดคำ การประสมอักษร การใช้เครื่องหมาย ต่าง ๆ คำควบกล้ำ คำห้อง คำที่มีตัวการันต์ คำประและไม้ประวิสรรชนีย์

2) การใช้ภาษาไทย ได้แก่ หลักการฟัง หลักการพูด หลักการอ่าน หลักการเขียน

2.1.2 คณิตศาสตร์ . . .

(กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2525)

### จุดประสงค์ทั่วไปของการสอนภาษาไทย

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดจุดประสงค์ของกลุ่ม ประสบการณ์ต่าง ๆ เป็น 3 ประเภท คือ จุดประสงค์ทั่วไปของทั้งกลุ่มประสบการณ์

จุดประสงค์เฉพาะของแต่ละหัวข้อใหญ่ และจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อในหลักสูตร  
ในด้านจุดประสงค์ทั่วไปของการสอนภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521  
มีดังนี้

1. ให้มีพัฒนาการทางภาษาในด้าน การฟัง พูด อ่าน และเขียน
2. ให้มีทักษะในการฟัง พูด อ่าน และเขียน โดยมีความรู้ความเข้าใจหลักเกณฑ์อันเป็นพื้นฐานของการเรียนภาษา
3. ให้สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสาร หังการรับรู้และถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล
4. ให้เข้าใจและสามารถใช้ภาษาใดถูกต้อง เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ตลอดจนสามารถใช้ภาษาในเชิงสร้างสรรค์ได้
5. ให้มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักเลือกหนังสืออ่าน และใช้เวลาว่างในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือ สื่อมวลชน และแหล่งความรู้ต่าง ๆ
6. ให้สามารถใช้ผลจากการเรียนภาษาไทยมาช่วยในการคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และวินิจฉัยเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการโฆษณาชวนเชื่อใด ๆ
7. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องต่อการเรียนภาษาและวรรณคดีในแง่ที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ และในแง่ที่สร้างเสริมความงอกงามในชีวิต

เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายการเรียนรู้ภาษาไทย ควรเน้นสัมฤทธิ์ผลของทักษะการเข้าใจภาษา คือ การฟัง การอ่าน และทักษะการใช้ภาษา คือ การพูด การเขียน จนสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อความคิด ความเข้าใจ แสวงหาความรู้ และมีเหตุผล เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่ชีวิตที่ผาสุกในสังคม ตามระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

(กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2530)

### ความสามารถด้านความเข้าใจ

เสรีศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และเอนกกุล กรีแสง (2519) กล่าวว่า

ความเข้าใจนี้เป็นจุดมุ่งหมายที่ซับซ้อนกว่าความรู้ - ความจำ มาขึ้นหนึ่ง ผู้เรียนจะเข้าใจใดต่อเมื่อมีความรู้ความจำมาก่อน ความเข้าใจในที่นี้ความหมายรวมถึงจุดประสงค์ พฤติกรรม และการตอบสนองซึ่งเป็นตัวแทนของการรู้เรื่องในการสื่อความเข้าใจ ซึ่งการสื่อความเข้าใจนี้อาจมาในรูปแบบของการพูด การเขียน หรือการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ

ชวาล แพร์ทกุล (2520) ได้กล่าวถึงความหมายของความเข้าใจไว้ว่า

ความเข้าใจ คือ ความสามารถในการผสมแล้วขยายความรู้ ความจำ ให้ไกลออกไป จากเดิมอย่างสมเหตุสมผล ความเข้าใจเป็นสมรรถภาพขั้นตอนแรกสุดของตัวปัญญา เป็นความพยายามของสมองที่จะดัดแปลง ปรับปรุง หรือเสริมแต่งความรู้เดิมให้มี รูปลักษณะใหม่ เพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ที่แปลกใหม่ออกไป แต่ยังมีอะไร บางอย่างคล้ายคลึงกับของเดิมอยู่บ้าง

พิตร ทองชั้น (2524) ได้อธิบายเกี่ยวกับความเข้าใจว่า "ความเข้าใจเป็น ด้านแรกของปัญญา เป็นสมรรถภาพเกี่ยวกับสื่อความหมายทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา การพูด การเขียน สัญลักษณ์ ตลอดจนสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม"

นอกจากนี้ ชวาล แพร์ทกุล (2520) ได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่มีความเข้าใจ ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องสามารถแสดงลักษณะอย่างใด อย่างหนึ่งใน 3 ประการต่อไปนี้ได้อย่างถูกต้อง คือ

1. สามารถแปลความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น แปลความหมายของ ข้อความออกมาตามลักษณะและนัยของเรื่องราวนั้น ๆ ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้อง และใช้ ได้ดีสำหรับเรื่องราวนั้น ๆ โดยตรง
2. สามารถตีความหมายของเรื่องนั้นได้ คือจับความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อย ๆ ของเรื่องนั้น จนสามารถนำมากล่าวเป็นอีกแบบหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งได้
3. สามารถขยายความหมายและนัยของเรื่องนั้น ๆ ให้กว้างไกลไปจากสภาพ ข้อเท็จจริงที่มีอยู่เดิมได้ ข้อนี้จัดว่าเป็นขั้นสูงสุดของความเข้าใจ

พิตร ทองชั้น (2524) ก็ได้แบ่งลักษณะของผู้ที่มีความเข้าใจ และสามารถ แสดงออกมาใน 3 ลักษณะเช่นกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. แปลความ คือสามารถแปลจากเรื่องราวเดิมให้เป็นเรื่องราวใหม่ ภาษาใหม่ แต่สาระสำคัญเนื้อหาคงเดิม แบ่งได้เป็น
  - 1.1 การแปลความ จากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง อาจจะง่ายหรือยาก ขึ้นได้
  - 1.2 การแปลสัญลักษณ์ เป็นการแปลเครื่องหมาย รูปภาพ กราฟ กริยา

ท่าทาง แขนภาพ และอื่น ๆ

1.3 การแปลถอดความ แปลจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง แปลคตินัย  
สุภาษิต คำพังเพย ให้เป็นภาษาสามัญ

2. ตีความ คือสามารถเปลี่ยนความ หรือเรื่องราวไปสู่อีกระดับหนึ่ง การ  
อธิบายบางสิ่งบางอย่างที่กล่าวไว้อย่างซ่อนเงื่อน มาอธิบายใหม่ให้ชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น

3. ขยายความ คือความสามารถทำนายเหตุการณ์ในอนาคต หรืออนุมาน  
เอาไว้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป เป็นการเจาะอย่างมีเหตุผลโดยอาศัยสิ่งเดิมเป็นพื้นฐานใน  
การคาดคะเน

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น หอจะสรุปได้ว่า ความเข้าใจ  
คือ ความสามารถในการรับรู้ ความคิด ความหมายของสิ่งต่าง ๆ และสามารถขยายความรู้  
นั้น หรือสื่อความหมายให้ไกลออกไป แต่มีบางอย่างที่ยังเหมือนของเดิมอยู่บ้าง และลักษณะ  
ของผู้ที่มีความเข้าใจนั้น จะต้องเป็นผู้ที่สามารถแปลความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้ ตีความได้  
และขยายความได้ โดยคงรักษาเนื้อหาสำคัญให้คงเดิม และใช้ภาษาของตนเองอธิบายให้  
ง่ายและชัดเจนขึ้น

### ความสามารถด้านการวิเคราะห์วิจารณ์

การวิเคราะห์ ( analysis ) หมายถึง ความสามารถและทักษะในการ  
จำแนกเรื่องราวที่สมบูรณ์ใด ๆ ให้กระจายออกเป็นส่วนย่อย และสามารถแยกความคิด  
สิ่งของ เรื่องราว หรือปรากฏการณ์ใด ๆ ว่าประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ อะไรบ้าง ส่วนย่อย  
ส่วนใดสำคัญ และส่วนย่อยนั้น ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ( เสริมศักดิ์ วิฑาลาภรณ์ และ  
เอนกกุล กรีแสง, 2519)

การวิจารณ์ ( criticize ) หรือการใช้วิจารณ์ญาณ ( critical  
thinking or resoning ) หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาไปตัดสิน หรือ  
ชี้ขาดเรื่องราวต่าง ๆ หรือความสามารถในการได้เล็งหาเหตุผลเพื่อลงสรุปเป็นข้อยุติ  
ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (ชวาล แพร์ตกุล, 2518)

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และประกาศรี สีหอำไพ (2520) กล่าวว่า วิจารณ์ญาณ  
คือการใช้สติปัญญาสันนิษฐานเหตุผล เลือกคิด เลือกเชื่อ โดยใช้ความรู้ ความคิด และ  
ประสบการณ์ของตนช่วยตรึงตรอง ทิวิจารณ์กลั่นกรองหาเหตุผลจากข้อเท็จจริง

ดังนั้น การวิเคราะห์วิจารณ์ ก็คือความสามารถในการใช้สติปัญญาจำแนกเรื่องราวต่าง ๆ ว่าประกอบด้วยส่วนย่อยอะไรบ้าง และรู้ถึงความสัมพันธ์ของส่วนย่อยนั้น สามารถนำสิ่งเหล่านี้ไปพิจารณาหาเหตุผล เพื่อสรุปและตัดสินใจได้

การที่นักเรียนจะเกิดพฤติกรรมการวิเคราะห์วิจารณ์ได้นั้น จะต้องผ่านขั้นตอนการเรียนรู้มาหลายขั้นตอน ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ขั้นตอนหนึ่งที่สามารถจะฝึกทักษะให้นักเรียนมีความสามารถด้านการวิเคราะห์วิจารณ์ได้ก็คือการฝึกให้รู้จักอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งผู้ที่สามารถใช้วิจารณญาณได้ดังนี้ จะมีลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

เทอร์ (Durr, 1967 : 145 อ้างถึงในมณี ปีปทุม, 2531) ได้แบ่งลักษณะของความสามารถในการใช้วิจารณญาณออกเป็น 8 พฤติกรรม คือ

1. สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นได้
2. สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้
3. ล่วงรู้ว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ
4. สรุปเรื่องราวที่อ่านได้
5. วิเคราะห์เรื่องราวที่อ่านและโต้แย้งได้
6. สามารถบอกได้ว่าข้อความใดไม่สัมพันธ์กับเรื่องที่กำลังอ่านอยู่ได้
7. พิจารณาความผิดพลาดในการให้เหตุผล
8. อนุมานเรื่องที่อ่านได้

แมคคี (Mckee, 1966 : 382 - 404 อ้างถึงในมณี ปีปทุม, 2531)

ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนที่มีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

1. สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น
2. ล่วงรู้ว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ
3. สรุปเรื่องราวที่อ่านได้
4. วิเคราะห์เรื่องราวที่อ่านได้
5. ทำนายผลที่จะเกิดขึ้นได้
6. รู้จุดมุ่งหมายของผู้เขียน

7. ตัดสินเรื่องทีอ่านโดยพิจารณาถึงภูมิหลังของผู้เขียน
8. จับความคิดสำคัญของผู้เขียนได้

เกอร์ทรูด ( Gertrude, 1959 : 328 อ้างถึงในมณี ปีปทุม, 2531)

ได้สรุปพฤติกรรมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ไว้ดังนี้

1. ตัดสินข้อความที่เป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็นได้
2. รู้จุดประสงค์ของผู้เขียน
3. จำความหมายของคำได้
4. ลงความเห็นวินิจฉัยได้
5. เข้าใจสิ่งที่อ่านได้อย่างชัดเจน
6. วิเคราะห์โต้แย้งได้
7. ประเมินทัศนคติของผู้เขียนได้
8. ล่วงรู้ว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ
9. รู้เทคนิคการเขียนจูงใจผู้อ่าน
10. แยกแยะองค์ประกอบของแบบการเขียนได้
11. บอกข้อความที่กำกวมได้
12. อนุมานสิ่งที่ผู้เขียนมิได้กล่าวไว้โดยตรงได้
13. ลำดับเรื่องที่อ่านได้
14. สรุปเรื่องที่อ่านได้
15. ตีความเรื่องที่อ่านได้
16. เลือกความหมายของคำได้เหมาะสมกับข้อความที่อ่าน ในกรณีที่มี  
หลายความหมาย

จากการศึกษาข้อคิดเห็นของนักการศึกษาต่างกล่าว หอสรุปได้ว่า ผู้ที่จะมีความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์ได้นั้น จะต้องอ่าน ฟัง อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจะเริ่มหลังจากเข้าใจเรื่อง และสามารถตีความเรื่องราวนั้นจนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ต่อจากนั้นจึงใช้ประสบการณ์พื้นฐานรวมทั้งวิจารณ์ หากการวิเคราะห์ตัดสินและประเมินค่าเรื่องราว นั้น ๆ ว่าถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด มีความสมเหตุสมผลหรือไม่ เรื่องนั้นเป็นความคิดเห็น หรือเป็นการเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และเขามีจุดประสงค์ในการนำเสนออย่างไร

### ความสามารถด้านความคิดรวบยอด

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ความคิดรวบยอด ( concepts ) สรุปได้ว่า หมายถึง ความเข้าใจของแต่ละบุคคลในลักษณะร่วมของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสามารถแสดงความเข้าใจต่อสิ่งนั้นออกมาอย่างถูกต้อง เป็นความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องรู้อย่างถ่องแท้ รู้โครงสร้างและส่วนประกอบทั้งหมดของสิ่งนั้น รู้หลักการและแก่นของสิ่งนั้น สิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับความคิดรวบยอด คือต้องรู้จักประเด็น รู้ความสำคัญ รู้ประโยชน์ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

เสริมศรี ไชยสร (2528) ได้ให้ความหมายของความคิดรวบยอดไว้ ซึ่งสรุปได้ว่า หมายถึง ข้อสรุป หลักการ ความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าความคิดรวบยอด คือเนื้อหาโดยสรุปนั่นเอง

สังข์ อุหรานันท์ (2528) ได้ให้ความหมายของความคิดรวบยอดว่า "หมายถึงความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะรวม ๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร หรือมีความแตกต่างจากสิ่งอื่นอย่างไร"

จากความคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หอจะสรุปได้ว่า ความคิดรวบยอด เป็นความรู้ในระดับขั้นที่สูง เพราะต้องมีความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งนั้น รู้จักวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล จึงจะสามารถเกิดความคิดรวบยอดต่อสิ่งนั้น ๆ ได้ บอกได้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร ต่างจากสิ่งอื่นอย่างไร มีประโยชน์หรือใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

### จุดประสงค์การเรียนรู้การสอน

ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ก็คือครูจะต้องรู้ว่าจัดการเรียนการสอนเรื่องนั้น ๆ เพื่ออะไร มุ่งหวังให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ หรือมีความสามารถในการเรื่องใด ความมุ่งหวังนี้จะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งก็คือจุดประสงค์การเรียนการสอนนั่นเอง



จุดประสงค์การเรียนการสอน หมายถึง "ข้อความที่ระบุคุณลักษณะและความสามารถที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน หลังจากที่นักเรียนได้ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในบทหนึ่ง ๆ แล้ว" (สุทิน บุญชูวงศ์, 2531)

ความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ในระดับการสอนนี้มีความสำคัญมากที่สุด ครูผู้สอนจะต้องแปลความหมาย หรือตีความจุดประสงค์ของการเรียนการสอน จากตัวหลักสูตร หรือจุดหมายของการสอนในแต่ละวิชาให้ออกเป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เป็นการกระทำเป็นการเรียนการสอนในห้องเรียนจริง ๆ (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527) ซึ่งจุดประสงค์แบบนี้มีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ทำให้ครูสามารถหาวิธีสอน เลือกสื่อจัดกิจกรรมการเรียน และเตรียมการวัดผลได้เหมาะสม เราเรียกจุดประสงค์แบบนี้ว่าจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (สุทิน บุญชูวงศ์, 2531)

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ "จุดประสงค์การศึกษาที่บ่งถึงการกระทำของนักเรียนอย่างชัดเจนว่านักเรียนสามารถทำอะไรได้บ้าง หลังจากที่เรียนบทนั้น ๆ ไปแล้ว และการกระทำของนักเรียนที่ระบุนั้นจะต้องสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน" (สุทิน บุญชูวงศ์, 2531)

ทาบ (Taba, 1962) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม มี 3 ประการ คือ

1. ให้มีความรู้ ได้แก่
  - 1.1 ข้อเท็จจริง
  - 1.2 หลักการและความคิดพื้นฐาน
  - 1.3 ความคิดสรุปรวบยอด ซึ่งรวมถึงการคิดอย่างไตร่ตรองด้วย
2. ทักษะ ได้แก่ การตีความหมายของข้อมูลและการนำข้อเท็จจริงและหลักการไปใช้
3. ค่านิยมและทัศนคติ

บลูม (Benjamin, S. Bloom, 1964) ถ้ายกเลิกกับของทาบ คือได้จำแนกพฤติกรรมของการเรียนรู้เป็นลำดับชั้น ดังนี้

1. ให้มีความรู้ คือ
  - ก. รู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง คำศัพท์ คำนิยาม หรือกฎเกณฑ์ง่าย ๆ

- ข. รู้กระบวนการ ระเบียบแบบแผน
- ค. รู้ความคิดรวบยอด
- 2. ความเข้าใจ ได้แก่
  - ก. แปลความ
  - ข. ตีความ
  - ค. ขยายความ
- 3. การนำไปใช้ เอาสิ่งที่รู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึง
- 4. การวิเคราะห์ ได้แก่
  - ก. วิเคราะห์ความสำคัญ
  - ข. วิเคราะห์ความสัมพันธ์
  - ค. วิเคราะห์หลักการ
- 5. การสังเคราะห์ ให้มีความคิดสร้างสรรค์
  - ก. สังเคราะห์ข้อความ การสื่อความหมาย
  - ข. สังเคราะห์แผนงาน
  - ค. สังเคราะห์ความสัมพันธ์
- 6. การประเมินค่า การวินิจฉัยอย่างมีหลักเกณฑ์
  - ก. การประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน
  - ข. การประเมินค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก

เมื่อครูผู้สอนรู้และเข้าใจความหมายของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ก็ย่อมที่จะเขียนและกำหนดจุดประสงค์ในการสอนได้ชัดเจน การเขียนจุดมุ่งหมาย หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมควรประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เนื้อหา และพฤติกรรม และควรใช้คำที่มีความคลุมเครือน้อย สามารถสังเกตพฤติกรรมได้ง่าย (ชัยพร วิชาวุธ อ่างถึงในสันต์ ธรรมบำรุง, 2527)

### การเลือกเนื้อหา

จุดหมายของหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์การเรียนรู้ จุดหมายบางข้อสนองตอบโดยการเรียนรู้เนื้อหา แต่บางจุดหมายต้องเน้นที่ประสบการณ์การเรียนรู้ จุดหมายที่กล่าวถึงการรับความรู้ประเภทความคิดรวบยอด แนวคิด และข้อ

แท้จริง ก็สามารถบรรลุได้โดยการเลือกสรรเนื้อหาให้เหมาะสม แต่จุดหมายประเภทเน้นผลสัมฤทธิ์ในด้านการคิด ทักษะ และเจตคติ ไม่สามารถสนองตอบได้เพียงการเลือกหรือเรียบเรียงเนื้อหาโดยลำพังแต่เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องจัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมที่จะเปิดโอกาสให้เขาได้กระทำ หรือปฏิบัติในพฤติกรรมที่ต้องการนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นการเลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้จึงต้องไปด้วยกัน (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2529)

เสริมศรี ไชยสร (2528) ได้สรุปว่า เนื้อหาสำหรับเรื่องหนึ่งจะต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ต้องระลึกละเอียดเนื้อหาไม่ใช่ข้อเท็จจริงอย่างเดียว แต่จะครอบคลุมถึงประสบการณ์ ความคิดรวบยอด หัตถ์สนคติ ค่านิยม ทักษะ และอื่น ๆ อีก ทั้งยังควรเลือกให้เรียนในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต หรือมีคุณค่ากับชีวิตและสังคมให้มากที่สุด

ในการเลือกเนื้อหาเพื่อบรรจุลงในหลักสูตร หรือเพื่อนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนก็ดี ควรเป็นหลักเกณฑ์ในการเลือกที่ชัดเจน ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้วางหลักเกณฑ์ที่ดีเป็นบรรทัดฐานไว้ คือ

ทาบ ( Taba, 1962 ) กำหนดเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหา ดังนี้

1. เนื้อหาที่มีความเชื่อถือได้และมีความสำคัญ
2. สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม
3. มีความสมดุลย์ในความกว้างและความลึก
4. สนองความต้องการของความมุ่งหมายได้หลายข้อ
5. สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน
6. เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ไทเลอร์ ( Tyler, 1971 อ้างถึงในธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2529)

ได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้อีกแนวหนึ่ง ดังนี้

1. เพื่อที่จะสนองจุดหมายที่กำหนดไว้ นักเรียนจะต้องมีประสบการณ์ที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่จุดหมายได้วางเอาไว้
2. ประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องเป็นไปในลักษณะที่ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้เรียนที่ได้กระทำกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ในจุดหมาย

3. ปฏิบัติการตอบสนองที่พึงปรารถนาจากประสบการณ์ จะต้องอยู่ภายในขอบเขตของความเป็นไปได้
4. ประสบการณ์จำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ให้บรรลุจุดหมายอันเดียวกันได้
5. ประสบการณ์การเรียนรู้อันเดียวอาจสนองจุดหมายได้หลายจุด

จากที่กล่าวทั้งหมดข้างต้นนั้น เป็นเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะนำไปใช้กับวิชาใดก็ได้ แต่งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับคู่มือการสอนภาษาไทย ฉะนั้น น่าจะมีเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งได้มีผู้กำหนดเกณฑ์ขึ้นสำหรับใช้ในการวิเคราะห์หนังสือเรียนหลักภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เล่ม 1 ผู้วิเคราะห์คือ ปรานี สินธุ์สะอาด (2522) ได้สร้างเกณฑ์คานเนื้อหาไว้ดังนี้

1. เนื้อหามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
2. เนื้อหาในส่วนที่เป็นจริงมีความถูกต้องทันสมัย
3. เนื้อหามีความสัมพันธ์กับพื้นฐานความรู้ของนักเรียน
4. เนื้อหาก้าวถึงสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนรู้จัก
5. เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยและระดับชั้น

นอกจากนี้ สุระ คามาพงษ์ (2527) ก็ได้วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดวรรณวิภักดิ์ เล่ม 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และได้สร้างเกณฑ์ดังนี้

1. เนื้อหาต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
2. มีการกล่าวนำเพื่อบอกจุดมุ่งหมาย หรือให้ความรู้เป็นการปูพื้นฐานให้แก่ นักเรียนก่อน เพื่อให้เรียนได้ดียิ่งขึ้น
3. มีความรู้ที่จะช่วยให้นักเรียน เข้าใจวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น
4. เนื้อหามีความถูกต้องตามหลักวิชา
5. เนื้อหาสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน
6. เนื้อหาความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียน
7. เนื้อหามีส่วนเร้าให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง
8. เนื้อหามีความพอเหมาะแก่กับเวลาเรียนที่กำหนดไว้
9. ศัพท์และภาษาไม่ยากเกินไปเหมาะสมกับวัยของนักเรียน
10. เนื้อหาควรนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้หลายวิธี

11. กิจกรรมมีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
12. กิจกรรมมีความพอเหมาะกับความยาวที่กำหนดไว้
13. กิจกรรมมีความเพียงพอที่จะฝึกทักษะด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ได้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมาย
14. สัทธานุกรมมีคำครบถ้วนและอธิบายชัดเจน
15. วรรณกรรมที่นำมาให้เรียนซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ กัน จะต้องมีความถูกต้องตามลักษณะวรรณกรรมประเภทนั้น ๆ

เกณฑ์ดังกล่าวที่ได้นำเสนอนี้ เป็นเกณฑ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้วิเคราะห์หนังสือเรียนเฉพาะแต่ละเล่ม แต่ก็มีรายละเอียดของการเลือกเนื้อหาในการสอนภาษาไทย ซึ่งพอจะนำมาใช้พิจารณาเลือกเนื้อหาสำหรับจัดการเรียนการสอนภาษาไทยระดับประถมศึกษาได้ เพื่อจะได้กำหนดเป็นแนวในการสอนของครู และใช้เป็นแนวในการกำหนดเนื้อหาที่จะเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ของงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

#### แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

हनานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของกิจกรรมว่า "การที่นักเรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้" แสดงว่ากิจกรรมมีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้

เอกสารแนะนำหลักสูตรประถมศึกษา ปี 2521 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2521) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนว่าหมายถึง "การดำเนินการต่าง ๆ ในโรงเรียน ทั้งโดยครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้า อภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัดนิทรรศการ และการศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ"

เสริมศรี ไชยสร (2528) พูดถึงกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า หมายถึงวิธีการเรียนวิธีการสอนที่จะส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นมากที่สุด

สุทิน บุญชูวงศ์ (2531) ได้ให้ทัศนะว่า "กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงกิจกรรมที่นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วม และทำให้เด็กเรียนได้บรรลุตามจุดหมายที่ต้องการ"

จากทัศนะต่าง ๆ ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้ ที่ปฏิบัติโดยครูและนักเรียน ทำให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนในเรื่องนั้น ๆ

### ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมที่ติดข้องเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญหลายประการ ดังที่สุทิน บุญชูวงศ์ (2531) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนทุกอย่างต้องเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน
2. การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย
3. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเหมาะสมกับวัยและความพร้อมของนักเรียน
4. กิจกรรมการเรียนควรมีการจัดลำดับขั้นตอน เพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง แต่ละกิจกรรมควรให้มีการสืบต่อกันจากการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อน จะต้องเป็นการจัดลำดับจากรูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกล และจากกระบวนการคิดการหา้งานอย่างง่าย ๆ ไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผน และเป็นนามธรรม
5. กิจกรรมการเรียนควรทำให้บังเกิดผลคืออย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
6. กิจกรรมการเรียนจะต้องท้าทายความสนใจของนักเรียนในหน้าที่เรียนในสถานการณหนึ่งไปใช้ไ้กับสถานการณใหม่ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเรียนต่อเนื่องกันไปได้ สามารถอธิบายสิ่งใหม่ คาคะเน และพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้
7. กิจกรรมการเรียนเพื่อเป็นการพัฒนาการคิด ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดแบบสืบสวนสอบสวน และแก้ปัญหาตามแนวทางของตน และต้องรู้จักประเมินความคิของตนเองด้วย
8. กิจกรรมการเรียนควรให้นักเรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทาง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสนักเรียนได้สังเกต วิเคราะห์ และอภิปราย โดยใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ มาประกอบกิจกรรม หากกิจกรรมหนึ่ง ๆ ไม่เหมาะกับนักเรียนคนหนึ่แต่อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชดเชยได้

9. กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่นักเรียน ให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในค่านิยมและแนวความคิด กิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว แต่เป็นการให้นักเรียนได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (นาตยา กัทรแสงไทย, 2525 : 262 - 264 อ้างถึงในสุทิน บุญชูวงศ์, 2531)

เสริมศรี ไชยสร (2528) ได้พูดถึงลักษณะกิจกรรมหรือเทคนิควิธีสอน ที่อาจนำไปใช้ได้ ซึ่งได้ยกตัวอย่างไว้มากมาย ดังนี้

- |                                      |          |  |
|--------------------------------------|----------|--|
| - บรรยาย                             | - ปรากฏา | - เล่นเกม  |
| - เฝียวิทยาการมาบรรยายหรือแสดง       |          | - แสดงบทบาทสมมุติ                                |
| - บรรยายโดยใช้อุปกรณ์ประกอบ          |          | - แสดงใบ   |
| - บรรยายโดยใช่การสาธิตประกอบ         |          | - แสดงเลียนแบบ หรือล้อเลียน                      |
| (บรรยายประกอบการสาธิต)               |          | - แสดงละคร                                       |
| - สาธิตประกอบการบรรยาย               |          | - เล่นเกมจำลองสถานการณ์                          |
| - สาธิต (เงียบ)                      |          | - ร้องเพลง                                       |
| - ทดลอง                              |          | - วาดภาพ   |
| - แบ่งกลุ่มทำงาน                     |          | - เขียนแผนภาพ ทำแผนภูมิ หรือเขียนแผนที่          |
| - ให้งานเป็นรายบุคคล                 |          | - สร้างหรือประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ                    |
| - อภิปรายกลุ่มย่อย                   |          | - จัดนิทรรศการ                                   |
| - จัดอภิปรายหมู่ ( Panel Discussion) |          | - สังเกตหรือสำรวจวัสดุอุปกรณ์                    |
| - โต้วาที                            |          | - ขอความ สดงานที่                                |
| - ตั้งคำถาม                          |          | - หักสนศึกษา                                     |
| - สุนทนา หุกคุย                      |          | - รวบรวมข้อมูลหรือรายละเอียดต่าง ๆ               |
| - อ่าน                               |          | - รวบรวมภาพ                                      |
| - ฟัง                                |          | - ตักขาวหรือภาพ                                  |
| - จดบันทึก                           |          | - คิดหาเหตุผล                                    |
| - ยกตัวอย่างหรือหาตัวอย่าง           |          | - คิดแก้ปัญหา                                    |
| - คิดเปรียบเทียบ                     |          | - คิดดัดแปลง/ปรับปรุง                            |
| - คิดหาความสัมพันธ์                  |          | - ให้เลือกหัวข้อเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ |
| - ค้นหาในหนังสือ                     |          | - ใ้บันทึกเรียนสำเร็จรูป (บทเรียนโปรแกรม)        |
| - เขียนรายงาน                        |          |  |
| - รายงานหน้าชั้น                     |          |  |
| - ทำแบบฝึกหัด                        |          |  |
| - สรุปความ                           |          |  |

- แต่งประโยค แต่งกลอน
- แต่งความ หรือแต่งคำขวัญ
- ฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะต่าง ๆ
- ทำตามบัตรกิจกรรมหรือบัตรคำสั่ง
- กิจกรรมที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ หรือสื่อการสอนอื่น ๆ ประกอบ

ฯลฯ

กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ถ้านำมาแยกเป็นประเภท หรือจัดเข้ากลุ่มจะพบว่า สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้นักเรียนเป็นแกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และช่วยให้บรรยากาศของการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี
2. กิจกรรมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ครูจะเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรม โดยเริ่มจากเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนและเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม กิจกรรมประเภทนี้มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว คือครูเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครู (สิริวรรณ สุวรรณอาภา, 2523 : 176 - 178 อ้างถึงในสุทิน บุญชูวงศ์, 2531)

เสรีศรี ไชยสร (2528) ได้แบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนเป็น 2 ประเภทเช่นกัน โดยแบ่งตามลักษณะการเรียนของเด็กและการสอนของครู คือ การสอนโดยวิธีเสนอความรู้สู่ผู้เรียนโดยตรง หรือเรียกว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้โดยตรง ( expository method ) และการสอนให้คิดสืบค้นด้วยตนเอง ( Inquiry method ) การสอนในโรงเรียนส่วนใหญ่มักเป็นแบบแรก

#### แนวการสอนและการฝึกทักษะทางภาษา

แนวการสอนและการฝึกที่ให้เด็กมีความชำนาญเพื่อให้เกิดความคล่องตัว ใช้เป็นใช้ได้ถูกต้องนี้ มีแนวการฝึกเป็นขั้นตอนที่สามารถนำมาใช้ในการสอนภาษาแก่เด็กระดับประถมศึกษาได้คือ ซึ่งนักเลื้อ ฤกษ์วัน (2522) ได้รวบรวมและจัดแบ่งขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลียนแบบ เป็นขั้นต้นที่ครูต้องให้แบบอย่าง ทั้งในการพูด การอ่าน และการเขียน

ขั้นที่ 2 ลองปฏิบัติ เป็นขั้นฝึกสืบเนื่องมาจากขั้นแรก ผู้เรียนปฏิบัติ เป็นการฝึกซ้ำในรูปแบบเกม ครูเป็นผู้สังเกต ถ้าเด็กทำได้ถูกต้องก็ดำเนินการสอนขั้นต่อไป



ขั้นที่ 3 แก้ไขปรับปรุง ครูต้องแก้ไขปรับปรุงการฝึกปฏิบัติของเด็กให้ถูกต้อง จนแน่ใจว่าผู้เรียนทำได้ถูกต้องดีแล้ว

ขั้นที่ 4 แสดงในสถานการณ์จริงหรือจำลอง เพื่อให้เกิดความคล่องแคล่ว โดยให้ฝึกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในการใช้ ในการแสดงออกต่อไป

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ หลังจากฝึกขั้นที่ 4 เด็กก็จะใช้ภาษา ใช้คำ นั้น ๆ ได้โดยอัตโนมัติ เช่น ตอบคำถามได้ถูกต้อง เขียนประโยคได้ความสมบูรณ์ดี

บุญนำ บุญเสรีฐ (บุญนำ บุญเสรีฐ อ้างถึงในสมพร มันทะสูตร, 2526) ให้ข้อคิดในการสอนภาษาไทยไว้ว่า การสอนแบบอภิปราย แบบสัมมนา ทำได้อย่างดียิ่งในวิชาภาษาไทย และมีผล ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล ทั้งยังฝึกให้มีการวางแผนงาน ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะในการจัดอภิปราย จัดสัมมนา ต้องทำงานกับคนหมู่มาก และมีกระบวนการ มีขั้นตอนมากมาย หัวข้อที่ครูพึงเสนอแนะให้จัดอภิปราย สัมมนา นั้นพึงคำนึงถึงประโยชน์ในการเผยแพร่และพัฒนาภาษาไทยให้ดียิ่งขึ้น

สมพร มันทะสูตร (2526) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยว่า การปลูกฝังความรู้ ความคิด ค่านิยมและคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการสอนภาษาไทย สามารถทำได้คืออีกประการหนึ่ง คือการหาตัวอย่างประกอบบทเรียนที่มีลักษณะมีคุณค่าตามที่ต้องการและที่พึงระวังคือ การยกตัวอย่างให้สอดคล้องกับภาวะการของเด็ก และเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปอภิปรายหาข้อยุติ หาข้อเปรียบเทียบจากตัวอย่างที่ยกมา ตัวอย่างที่จะนำมาประกอบไม่จำเป็นต้องมาจากหนังสือเรียน ทำให้นักเรียนได้เห็นสิ่งแปลกใหม่มากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในการเรียนภาษา

ฮูโก ( Hugo, 1989 ) ได้บรรยายที่ห้องศูนย์สารนิเทศ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนการสอนให้เกิดทักษะในการคิด ซึ่งพอจะสรุปเป็นข้อสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. ฝึกการจำแนกให้เห็นความแตกต่าง
2. การเชื่อมโยง

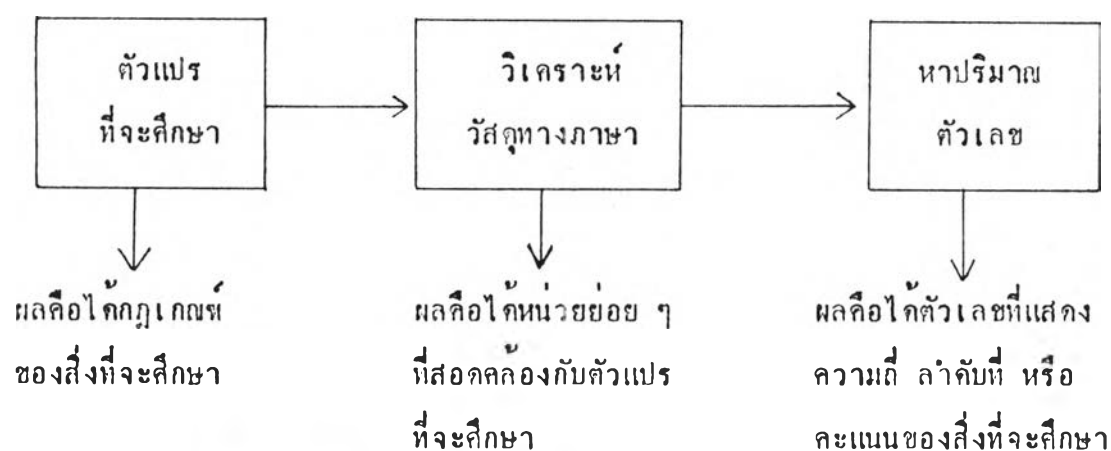
3. การให้มองเห็นความสัมพันธ์
4. การศึกษาสิ่งที่เหมือนกัน
5. การค้นหาและใช้เกณฑ์
6. การจำแนกหมวดหมู่
7. การพัฒนาความคิดรวบยอด
8. การให้เหตุผล
9. การประมวลคำอธิบายอย่างคร่าว ๆ
10. การคาดการณ์และประมาณการ
11. การสร้างและทดสอบสมมุติฐาน
12. การสรรหาทางเลือก

จากลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน ประเภทของกิจกรรมและแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ในการเรียน ความพร้อมและระดับความรู้ของเด็ก ให้เด็กมีโอกาสร่วมปฏิบัติกิจกรรม และกิจกรรมเหล่านั้นควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดหาเหตุผล และข้อสรุปด้วยตนเอง

### การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการหนึ่งที่จะพิจารณาแยกแยะรายละเอียดของเนื้อหา ว่ามีอะไรบ้างมากนักเพียงใด โดยทั่วไปมักจะสร้างเกณฑ์ขึ้นมาในรูปของตารางวิเคราะห์ ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ ดังนี้

สงบ ลักษณะ (2525) ได้อธิบายว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ การใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่ง ที่ใช้เพื่อให้ข้อมูลเชิงปริมาณตัวเลขออกมาจากเนื้อหา ใจความของวัสดุต่าง ๆ ที่เป็นสื่อความหมายทางภาษา เช่น หนังสือบทความ บันทึกการประชุม บันทึกการสัมภาษณ์ คำโฆษณา บทละคร ฯลฯ โดยเทคนิควิธีนี้วัสดุที่เป็นสื่อความหมายทางภาษา จะถูกอ่าน ศึกษาวิเคราะห์อย่างมีระบบวิธีเชิงประนัย ให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ โดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการจะศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อหา อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน 3 ขั้น ดังแผนผัง



เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา นี้ นับว่าเป็นเครื่องมือของการวิจัยประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับเครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบสอบถาม การทดสอบ สัมภาษณ์ การสังเกต ฯลฯ และบางครั้งก็ถือว่าเป็นเครื่องมือที่เสริมเครื่องมืออื่น ๆ ไปได้ข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนเป็นปรนัยขึ้น เช่น อาจบันทึกคำสัมภาษณ์มาก่อนแล้วใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาหาหน่วยย่อย ๆ ของเนื้อหาใจความจากผลการสัมภาษณ์ออกมาเป็นปริมาณตัวเลขที่ชัดเจนขึ้น

เบอร์นาร์ด เบเรลสัน ( Berelson, 1971 ) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิควิธีในการวิจัย ซึ่งจะบรรยายถึงจุดมุ่งหมายระบบและปริมาณของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในทางสื่อมวลชน การใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อวิเคราะห์รูปลักษณะของเนื้อหาในทางสื่อมวลชน ในด้านสาเหตุที่มา และผลของเนื้อหา นั้น ๆ นอกจากนี้ยังใช้ในการหาแนวโน้มของเนื้อหาในการสื่อสารมวลชนในแต่ละยุค รวมทั้งกฎแนวความคิดเห็นต่าง ๆ ว่ามีปริมาณมากน้อยเพียงใด

เคอร์ลิงเจอร์ ( Kerlinger, 1973 ) กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาว่า จะต้องเริ่มต้นจากการตั้งจุดประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดเนื้อหาที่จะนำมาวิเคราะห์ และจำแนกเนื้อหาออกเป็นรายประเภทย่อย ๆ ขั้นตอนต่อมาคือการกำหนดหน่วยของการวิเคราะห์ การกำหนดหน่วยย่อยของเนื้อหาที่จะวิเคราะห์เพื่อความสะดวกในการแจกแจงนับหรือให้คะแนน ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นคำ ( words ) เป็นตัวอักษรหรือเป็นหน่วยเสียง ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด
2. กำหนดเป็นเรื่อง ( themes ) หรือเป็นประโยค
3. กำหนดเป็นลักษณะเฉพาะ ( characters ) ที่ต้องการศึกษา

4. กำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง ( items )

5. กำหนดเป็นจำนวนหน้า เป็นตอน ( paragraph ) หรือกำหนดโดยใช้ปัจจัยด้านเวลาที่เกี่ยวข้องก็ได้

เมื่อได้หน่วยในการวิเคราะห์แล้ว ก็เลือกวิธีที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์เอง วิเคราะห์โดยตั้งกรรมการ วิเคราะห์โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้แบบเรียนหรือผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์ และทำการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมา ซึ่งออกมาในรูปตารางวิเคราะห์ ที่ประกอบด้วยถ้อยคำภาษา โดยหน่วยของถ้อยคำภาษานั้น จะมีตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุด ซึ่งได้แก่ เป็นคำ และใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เป็นข้อความ หัวข้อ หรือประโยค ที่มีความหมายตรงกับเนื้อหา หรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์คูปริมาณความมากน้อยของเนื้อหานั้น อาจจะใช้วิธีนับจำนวนครั้งที่เนื้อหานั้นปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วสรุปออกมาในรูปของการบรรยาย ประกอบการเสนอเป็นตัวเลข เช่น เปอร์เซ็นต์

สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา โกวิท ประมวลพฤษ (2525) ได้เสนอขั้นตอนคร่าว ๆ ดังนี้

1. กำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์ เช่น เล่มใด เรื่องใด

2. กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ เช่น ตรวจสอบว่า ส่งเสริมจริยธรรมใดบ้าง ส่งเสริมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพียงใด เอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากเพียงใด ซึ่งในขั้นนี้เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์นั่นเอง

3. จัดสร้างรายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์

4. ทดลองใช้เกณฑ์ ค่าบรรทัดฐานที่จัดทำขึ้นในข้อ 3 อาจตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของการใช้ตารางมาตรฐานที่จัดทำขึ้น

5. เมื่อเครื่องมือนี้พอใช้ได้แล้ว ก็ดำเนินการวิเคราะห์จริง นำเอาตารางบรรทัดฐานเหล่านี้ไปแจกนับคำ ประโยค วลี ตามที่กำหนดไว้ การแจกนับนี้อาจทำหึ่งเล่มหรือเลือกเล่มเอาก็ได้

6. เมื่อวิเคราะห์ได้แล้วก็ดำเนินการให้สถิติวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบ หรือ  
ถากหมายค่าเหล่านี้ ๗ ตามจุดมุ่งหมาย

7. หลังจากนั้นดำเนินการเขียนรายงานต่อไป

นอกจากนี้ โกวิท ปรวาลพฤษ (2525) ยังได้กล่าวถึง หลักในการวิเคราะห์  
เนื้อหาภายในและการวิเคราะห์ใจความสำคัญ ว่า

1. คำ วิเคราะห์คำว่าคำเหล่านี้หมายถึงอะไร คำนี้หมายถึงความซื่อสัตย์  
สุจริต คำนี้หมายถึงความจงรักภักดี มีมากน้อยแค่ไหน
2. วลี นำวลีมาวิเคราะห์ว่า วลีนี้บ่งบอกถึงอะไร
3. ประโยค โดยการวิเคราะห์ทีละประโยค ว่าประโยคนี้หมายความว่าอะไร  
ประโยคนี้ส่งเสริมคุณธรรมอะไร ส่งเสริมจริยธรรมอะไร

ซึ่งสรุปได้ว่า ถ้าหากการวิเคราะห์นั้นใช้คำ วลี ประโยค เป็นหน่วยในการ  
วิเคราะห์ การวิเคราะห์นั้นก็จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่ถ้าหากใช้อีกวิธีหนึ่ง  
คือวิเคราะห์ทีละตอน ( paragraph ) หรือทีละเรื่อง ( theme ) ว่ามีเจตนาารมณ์  
อย่างไร เราเรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญ หรือความลึกซึ้ง  
( concept ) ของเนื้อหา นั้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไปในทางกิ่งเจตนาารมณ์ อันเป็น  
เทคนิคของการวิเคราะห์เนื้อหาอีกวิธีหนึ่ง